

KATHLEEN GHEQUIÈRE & SIBO KANOBANA
De bastaards van onze kolonie. Verzwegen verhalen van Belgische metissen

Roeselare, Roularta, 2010, 251 p.

Met het boek *Bastaards van onze kolonie* proberen Kathleen Ghequière en Sibo Kanobana 'een stukje verborgen Belgische geschiedenis' in beeld te brengen. De 21 getuigenissen van Belgische metissen die in het boek verzameld zijn, kaarten maatschappelijke thema's aan die niet alleen tijdens de koloniale periode gevoelig lagen maar die ook relevant zijn in de hedendaagse postkoloniale samenleving : gender, racisme, metissage, buitenechtelijke kinderen, nationaliteit en migratie. De persoonlijke verhalen van de Belgische metissen wijzen de lezer op de problematische positie van mensen die tussen koloniale, administratieve en raciale categorieën invallen. Ze verschaffen lezers een beeld over wie de Belgische metissen zijn. Door de persoonlijke getuigenissen wordt niet alleen duidelijk welke positie de metissen hadden in de Belgische kolonies, maar ook waar ze nu staan en wat het betekent om *mixed* te zijn in België vandaag. De getuigenissen zijn erg divers. Sommige betrokkenen werden in Afrika geboren, anderen in België. Sommigen groeiden op bij hun ouders, anderen in een instelling. Sommigen werden vanuit Congo, Rwanda of Burundi naar België gebracht tijdens de onafhankelijkheidsstrijd, anderen kwamen voordien of later naar Europa. De meesten hadden een Europese vader en een Afrikaanse moeder, enkelen hadden een Europese moeder en een Afrikaanse vader. De interviews werden afgenomen bij metissen van de eerste generatie en duurden telkens één à vijf uur.

Het boek heeft niet de bedoeling een wetenschappelijk naslagwerk te zijn over de Belgische metissen maar biedt een kleurrijke illustratie van een beladen verleden. En beladen is de geschiedenis van de metissen zonder twijfel. Dit blijkt onder andere uit de woordkeuze in het boek. De auteurs kozen voor het gebruik van het neologisme 'metis', zonder accent, omdat de term, in tegenstelling tot vele andere termen, geen negatieve bijklank heeft. De metissen kregen vaak denigrerende benamingen toegekend tijdens de koloniale periode: mulat, halfbloed, bastaard, kinderen van de zonde... Het zijn slechts enkele benamingen die refereerden aan de hybride, onnatuurlijke, buitenechtelijke en zondige afkomst die de kinderen werd toegeschreven. Door hun tussenpositie in een sterk raciaal gesegregeerde maatschappij vormden ze een blaam op het prestige van het koloniale bewind. Hun aanwezigheid werd ervaren als een bedreiging voor dit gezag.

De hele koloniale onderneming bouwde op de basisveronderstelling dat er een inherent verschil was tussen het Europese 'ras' enerzijds en de Aziatische en Afrikaanse 'rassen' anderzijds. Volgens deze theorie vormde de koloniale overheerser een duidelijk te onderscheiden biologische en sociale entiteit, net als de gekoloniseerde. Bovendien werd uitgegaan van een hiërarchische ordening van de verschillende rassen op de weg naar civilisatie. De dominantie van het Europese ras over de anderen stoelde op dit idee van superioriteit. De koloniale overheerser legitimeerde zijn aanwezigheid op basis van de zogenaamde 'beschavingsmissie'. Het bestaan van een tussencategorie zoals de metissen zette deze denkbepelden en

daarmee ook de koloniale onderneming op de helling.

Dit 'mulattenprobleem' kreeg aandacht van alle koloniale spelers. Talloze debatten, commissies en onderzoeksgroepen bogen zich over het lot van de metissen: "moeten de halfbloeden 'verinlandst' of 'vereuropeest' worden, of moet er een nieuwe tussencategorie ingevoerd worden, een 'mulattenkaste'?" (p. 72). De auteurs wijzen erop dat in Belgisch Afrika de metissen uiteindelijk het statuut van hun Europese vader verkregen als ze door hem erkend waren. Waren ze niet erkend door hun vader dan volgden ze het statuut van hun 'inlandse' moeder. Verschillende getuigen verklaren dat hun vader erg snel van het toneel verdween, slechts zelden nam een Europese man zijn verantwoordelijkheid op. Dit is een feit dat vele metissen moeilijk kunnen verkroppen. Elsa getuigd in het boek: "Wie heeft de verantwoordelijkheid voor zijn daden op zich genomen? Ik en alleen ik. (...) En toen wij geboren werden, werden we verstoten door de zwarten omdat we te blank waren en verstoten door de blanken omdat we te zwart waren" (p. 70).

Een huwelijk tussen een Europese man en een Afrikaanse vrouw kwam zelden voor, het was nochtans niet verboden. Officiële huwelijken werden afgesloten door een ambtenaar van de burgerlijke stand en enkel Congolezen die 'geïmmatriculeerd' waren en die met andere woorden konden aantonen dat ze een zekere 'beschavingsgraad' hadden bereikt, vielen onder de regelgeving van het Congolese burgerlijk wetboek. Alle andere Congolezen, Rwandezes en Burundezes vielen onder het gewoonterecht. Vele blanken gingen door het betalen van een bruidsschat (dot) een gewoonterrechtelijke verbinding aan met de

inlandse vrouw. Omdat dit inlands huwelijk geen officiële draagkracht had, namen maar weinig blanken de verbinding serieus.

Verschillende getuigen kwamen op aansporen van de koloniale autoriteiten terecht in aangepaste instellingen, zoals de instelling voor metissen in Save. Hier kregen zij onderwijs dat aangepast was aan hun 'specifieke noden'. Als halfblanke kinderen hadden zij volgens de koloniale autoriteiten nood aan een aangepaste voeding en een betere zorg dan de Afrikaanse kinderen. Ook hun geestelijke opvoeding was hierop gericht. Het onderricht was streng religieus en ook de discipline was volgens verschillende getuigen erg streng. Bovendien kregen de kinderen een opvoeding die hen bewust vervreemde van hun Afrikaanse familie: "Blank is beter dan zwart. Op psychisch vlak zijn die ideeën destructief. Telkens opnieuw moeten horen dat je minstens voor de helft niets waard bent, kan niet goed zijn. Dat brengt een schizofrene situatie met zich mee. Vandaag speelt dat nog altijd een rol in het zelfbeeld van veel zwarte mensen" (p. 175).

Aan de vooravond van de onafhankelijkheid werd een groep kinderen uit Rwanda en Burundi naar België overgebracht. Waarom en voor hoe lang waren vragen die voor de meeste kinderen onduidelijk bleven. "De Belgen moesten iets doen om de fouten van de kolonialen goed te maken. Ze moesten aantonen dat ze iets ondernamen, in tegenstelling tot onze vaders, die ons hadden achtergelaten. De Belgen wilden natuurlijk gewoon hun geweten sussen. Maar het is ook een kans geweest voor ons" (p. 61).

De missieoversten van Save in Rwanda regelden in samenwerking met de koloniale

overheid en enkele privéorganisaties de transfer van de kinderen uit Save naar België. Ze wilden hiermee de toekomst van de kinderen veilig stellen. In België zouden de kinderen hun studies kunnen verder zetten en zouden ze opgenomen worden in pleeg- of adoptiefamilies. Deze evacuatie gebeurde in een staat van urgentie en de toestemming van de moeders diende snel geregeld te worden. “Mijn moeder is nog een keer langsgelopen in Save voor ik naar België vertrok om afscheid te nemen. Waarschijnlijk ook omdat zij bepaalde documenten moest ondertekenen. Ik heb die documenten nog thuis liggen. Er werd haar gezegd dat ik naar België werd gestuurd om te studeren. Ze dacht waarschijnlijk dat ik ooit zou terugkomen” (p. 136).

Sommige kinderen werden door hun vader naar België gestuurd. “Om veilig te spelen stuurde papa ons naar België, maar in zijn achterhoofd was dat als tijdelijk oplossing bedoeld. Uiteindelijk zijn er toch rellen uitgebroken in Burundi en Rwanda en zijn we nooit meer teruggegaan” (p. 78). Andere metissen vertrokken met hun vader en hun moeder naar België: “We waren met vier kinderen en ik was de oudste. Ik was toen veertien jaar. We hadden meer geluk dan de meesten. Onze ouders waren bij ons en we vertrokken samen naar België als een normale familie” (p. 40).

In België kwamen sommige kinderen terecht bij pleeg- of adoptiegezin. Anderen gingen op internaat of leefden in weeshuizen. Broertjes en zusjes werden uit elkaar gehaald. Heel wat kinderen bleven hierdoor zitten met een onworteld gevoel. “Ik was mijn oudste broer kwijt, mijn zusje zag ik niet veel en ik voelde me eigenlijk dubbel vreemd. Vreemd omdat ik mijn ouders had achtergelaten en als vreemde

in een andere familie was terechtgekomen. Als je een andere kleur hebt maakt dat je nog eens vreemder” (p. 93). Sommige kinderen verwisselden meerdere keren van pleeggezin, anderen brachten hun kindertijd door in instellingen en opvangtehuizen. De verschillende getuigen in het boek hadden erg uiteenlopende ervaringen met de Belgische maatschappij. Allen zochten ze naar een evenwicht dat hen toestond zichzelf te blijven in een maatschappij die hen bijna per definitie als vreemdeling bestempelde omwille van hun huidskleur. Marcel heeft er zijn mening over: “De ervaring om zwart of mixed te zijn is heel anders in Vlaanderen dan in Nederland. Misschien omdat ze daar meer te maken hebben met Surinamers, die dan ook de Nederlandse taal spreken. Voor mij was het heel snel duidelijk dat de taal de sleutel is om aanvaard te worden” (p. 198).

Vele metissen hadden het gevoel dat zij extra hard hun best moesten doen om aanvaard te worden. Ze moesten betere Belgen zijn dan de Belgen. Gerarda vertelt: “Helemaal in het begin, in de jaren 1960 en 1970, moesten we ons altijd beter dan een ander gedragen om geapprecieerd te worden. Je moest je goed kunnen gedragen en niet te veel van je Afrikaanse gewoontes tonen” (p. 63). Verschillende personen gingen op zoek naar hun moeder of Europese vader en probeerden op die manier een stukje van hun identiteit terug te vinden.

De sterkte van het boek ligt zonder twijfel in de unieke en bovendien erg uiteenlopende getuigenissen. Verschillende visies op onder andere het beleid in de instelling van Save, op de integratie in het pleeg- of adoptiegezin in België en de confrontatie met de biologische ouders maken de lezer duidelijk dat er niet

één groot verhaal bestaat over ‘de Belgische metissen’ maar dat elk verhaal anders is. Sibò Kanobana benadrukt in de epiloog dat “metissen geen etnische groep [vormen], geen homogeen geheel, geen apart volk” (p. 250). Inderdaad gaat iedereen anders om met zijn identiteit en verleden. De theoretische achtergrondinformatie die het boek biedt, is verhelderend maar beknopt. Ze steunt op diepgravend onderzoek van Lissia Jeurissen, die werkt aan een doctoraat over metissage in Belgisch Congo en Jean Rahier, die zelf metis is en werkt als professor aan de universiteit van Florida. Erg gedetailleerd is de achtergrondinformatie niet en hoewel dit de leesbaarheid bevordert, is het jammer dat de wetenschappelijke waarde van het boek erdoor beperkt wordt. Lezers die meer willen weten over de achtergrondgeschiedenis van metissage in de Belgische kolonies worden gedwongen zich te beroepen op de vrij beperkte referentielijst.

De focus van het boek ligt echter meer op de individuele getuigenissen dan op het theoretische kader. De auteurs proberen een positieve boodschap uit te dragen door aan te tonen hoe we allemaal metis zijn. Ze gebruiken metissage als metafoor voor een maatschappij die openstaat voor de “meervoudigheid die we allemaal in ons dragen”. Op die manier probeert het boek bij te dragen aan een nieuw perspectief op onze geschiedenis en identiteit. De auteurs reiken verhalen aan van ‘Belgen’ die niet als ‘Belg’ aanvaard worden. Door de eenzijdige relatie tussen huidskleur, identiteit en nationaliteit te overbruggen, wordt de lezer gewezen op de vooroordelen die bij heel wat Belgen bestaan over wat het precies betekent om Belg te zijn. De auteurs wijzen er bovendien op dat door interracialiteit de mogelijkheid ontstaat om

bruggen te bouwen en inter-maatschappelijke kloven te dichten : “Belgen staan heel erg huiverig tegenover alles wat vreemd is, al is dit vreemde enkel een huidskleur. Uit zo veel van deze verhalen blijkt hoe het een bron van immense rijkdom kan zijn als men verschillen niet uit de weg gaat, maar ze overbrugt om uit het verschil iets nieuws te laten ontstaan” (p 251). Het is jammer dat de auteurs in dit opzicht niet benadrukken dat racisme en vooroordelen niet zullen verdwijnen enkel en alleen omwille van het bestaan van mensen van gemengde afkomst. Ook mensen van gemengde afkomst of gemengde koppels kunnen racistisch zijn. In plaats van verschillen te overbruggen, is het daarom minstens even belangrijk om de verschillen te aanvaarden.

Sarah Heynssens